5

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,
EXHIBENS

PRÆSTANTISSIMAS MEDENDI LEGES,

QUAM
GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,
PRÆSIDE
DN. FRIDERICO HOFFMANNO,
ACADEMIÆ h. t. PRO-RECTORE MAGNIFICO
ET ORDINIS MEDICI DECANO,
PRO GRADU DOCTORIS
Publico doctorum examini submittit
AUCTOR
CHRISTIANUS GOTTLIEB TROPPANNEGER,
DRESDENSIS MISNICUS.
AD D. JUL. CIↃ IↃCC XIX.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

DISSERTATIO
EXHIBENS
PRÆSTANTISSIMAS MEDENDI LEGES.

PROOEMIUM.

Rectam medendi ſive remedia in ſanandis morbis applicandi rationem ac methodum medicinæ potiſſimum practicæ animam ac fundamentum eſſe, necquisquam facile inficias ire poterit, qui vel leviter rerum medicarum gnarus eſt. Quam fructuoſum vero, neceſſarium ac verum illud eſt, tam diſſidentes & ſibi invicem ſæpius contrariæ ſunt viæ ac ratio-

tiones, ad morborum medelam pertinentes, ita prorſus, ut quisque fere pro ſuo ingenio atque arbitrio ſibi aliam atque aliam fingat. Qui rationalem medicinam profitentur, in eo ferme omnes conveniunt, quod recta curandi methodus ad eorum, quæ morbos faciunt, & quæ functiones corporis lædunt, ablationem directa eſſe debeat: quod quidem non male dictum puto; ſed tamen, ſi conſideramus tam innumeras & valde inter ſe differentes hypotheſes, quas plerique autores circa morborum generationem & cauſas fovent, ex facili quoque eorum diſcrepantia in curandi ratione ineunda apparebit. Quibus omnibus id accedit, quod pauciſſimis genuinæ remediorum facultates & vires, quæ removendis cauſis opponuntur, ſatis perſpectæ & cognitæ ſint. Quamvis vero & illud recte ſeſe habeat, id eſt, ſi cauſæ morborum, ſi earum vis atque agendi modus, ſi remediorum virtutes vel exquiſitiſſime intelligantur, tamen illud maxime in quæſtionem venit, num ſemper & ubivis in poteſtate medici poſitum ſit, morborum cauſas remediis tollere. Contrarium fere quotidiana docet experientia atque uſus. Ecquis enim eſt, qui ignorat, in morbis valde acutis, ut ſunt peſtis, pe-

te-

techiales febres, variolæ, morbilli, aliique contagio infecti, causam quidem, quæ est exhalatio tenuissima intestino in similem corruptionem motu humores trahens, cognitam esse? Ecquis ignorat, ab intercepta perspiratione & inde remanentibus excrementitiis salsis sordibus & coryzam & catarrhales febres, & arthriticas ac rheumaticas passiones concitari? Neque vero ullus ita idoneus est, ut remediis has causas subito tollere & morbum auferre possit. In plurimis chronicis afflictionibus causa est apertissima; ita utplurimum pertinacius asthma à glandularum, quæ sunt in aspera arteria, tumore & induratione, à vasculorum, quæ membranaceas pulmonum vesiculas cingunt, infarctu fit. In pulmonali phthisi exulceratio sæpe fistulosa adest; in hydrope viscerum ventris vetus obstructio, imo corruptio præsens est. Malum hypochondriacum perpetuis ventriculi & intestinorum spasmis & flatulentiis continetur. In lue venerea & scorbuto summa corruptio lymphæ deprehenditur. Nec tamen hujus generis morbi remediis, quæ flatulentias & spasmos tollunt, quæ obstructiones reserant, quæ vi consolidandi prædita sunt, facile auscultant. Sit etiam, quod

inter morbi caufam & vim remedii aliqua intercedat proportio, atque adeo morbus à medicamentis fuperari poffit: at vero quam pauci funt, qui fciunt, qua ratione, qua via, quo ordine ac tempore curam quis aggredi debeat. Veteres & qui ex recentioribus eorum dicta amplectuntur, hanc viam inculcant. Dicunt nimirum, naturam, velut optimam morborum medicatricem, effe fectandam & imitandam. Ecquis vero nefcit, naturam promptam effe tam ad juvandum, quam nocendum, eamque tam facile morbos fanare, quam eos, peffimaque & fubinde funefta fymptomata producere. Præcipua itaque quæft o relinquitur, in quonam naturam in fanando fequi medicus debeat. Ut vero fateamur, quod res eft, plures medicorum, qui artem exerc nt, agunt empirice, i. e. certa ac tuta methodo fanandi carent, merisque experimentis curat ones fuas inftituunt, five, ut explanatius loquamur, fi unum vel alterum in auxilium commendatum non juvat, protinus ad alia, quæ fcriptores commendant, confugiunt, neutiquam refpicientes morbi hiftoriam neque naturam, ætatem & vires laborantis. Quibus cognitis jam facillimum erit judicare, medicam praxin, ut vul-

go

go exercetur, in ingenti præcipitio ac labyrintho dubitationum atque errorum verſari, nec mirandum eſſe, quod culpa & injuria medicorum plus ſæpe incommodi, quam ſalutis ægrotantibus afferatur. Ecquis igitur non vehementer exoptet, ut ſecura, facilis & recta via demonſtretur, qua in medendo nemini nocere, ſed plures juvare poſſimus. Non dubitavi igitur, ea, quæ hac in re à MAGNIFICO DN. PRÆSIDE plures annos edoctus ſum, nunc potiſſimum publice proponere, quum ſpecimen meæ, qualiscunque eſt, eruditionis edendum eſſet. Conſtitui nimirum univerſales & præſtantiſſimi uſus in medendo regulas ac leges tradere, quas ſi quis in curando probe obſervet, non facile eum à recto tramite & via diſceſſurum eſſe polliceor. Faxit vero Deus T. O. M. qui ſummus ſalutis noſtræ autor ac gubernator eſt, ut omnia cedant in Sui gloriam & mortalium emolumentum. Prodeat igitur prima lex, quæ hæc eſt:

LEX I.

Methodus medendi medica inniti debet methodo, qua morbi ſpon-

ſponte ſine medici ſingulari ope ſaneſcunt.

Uemadmodum in univerſo omnia mirabilia naturæ opera certo ordine, proportione ac tempore fiunt, & ex eo ſatis ſuperque divinæ ſapientiæ leguntur veſtigia: ita etiam in adminiſtranda corporis noſtri vitali œconomia nihil ſine certo ordine, ſucceſſu, proportione & legibus motuum efficitur. Et quemadmodum integritas animi & corporis ſuis neceſſariis legibus motuum & cauſis continetur; ita etiam morbi & turbationes functionum à neceſſariis cauſis & perverſo motuum ordine proficiſcuntur. Deinde quoniam quotidiana experientia edocemur, plures, præſertim ex plebejis & ruſticis, multas quoque gentes medicis & medicina carere, atque ex periculi plenis paſſionibus ſubinde melius & citius evadere, ac divites & magnates, qui pretioſis & magnificæ famæ remediis uſi fuerunt, quis dubitabit, iſtud ſpontaneæ reſtitutionis beneficium neque ſuis neceſſariis deſtitui cauſis, neque ſine certo ordine, ſine tempore, ſine motibus ad hanc rem pertinentibus præſtari. Hanc igitur methodum & indagare, & ſequi & imitari, & naturam, ut cum vulgo loquamur, errantem in ordinem reducere, utique medico convenit. Jam vero probe notandum eſt, duplicis generis in humano corpore inſtitui motus, quorum quidam natura & genere ſuo vitæ & ſanitati val-

valde infensi sunt, quibus etiam læsiones functionum fiunt, & omnis motuum extinctio, sive mors paratur. Et hi sunt illi motus, qui ab exterioribus ad interiora tendunt, qui excretoria constringunt, evacuationibus salutiferis resistunt, & qui intus omne excernendum retinent, & hi Græcis spasmi vocantur. Alterius generis motus, qui sanitati & vitæ patrocinantur, qui morbos sanant, & noxium expellunt ex corpore, sunt illi, qui ab interioribus sive centro ad exteriora seu corporis superficiem pellunt & urgent humores, & hi sunt motus concitatiores solidarum & fluidarum partium, qui obvii sunt in calore præternaturali & febrili, maxime si ad externas partes diffunditur. Hic motus sanguinis citatior & liberior in se & sua natura est saluberrimus, hic stases & stagnationes removet, obstructa reserat, infarctus tollit, poros & tubulos aperit, spasmis resistit, &, si bene administretur, morbos tollit. Quemadmodum igitur prior motus spasmodicus, cum excretiones inutilium intercipiat, ad morborum generationem multum contribuit, ita certe alter auctior superflua & impura consumendo & evacuationes restituendo egregie juvat. Jam vero sapientiæ divinæ ineffabili id in acceptis ferendum est beneficium, quod ita instruxerit artificium machinæ nostræ, ut post motus morbosos, quales κατ᾽ ἐξοχὴν sunt spasmi, in se noxiosissimos non ex singulari quadam cujusdam interni agentis sapientia, sed ex infinita architecti nostri providentia, idque ex necessariis & mechanicis caussis sequantur motus salutiferi, quorum index est validior & celerior pulsus cum calore, rubore, & intumescentia corporis, qui quasi medelam afferant priori-

bus motibus. Hi motus ſi bene ſuccedunt, ſi idonei ſunt vincendis ſpaſmis & morborum cauſis, corpori ſanitas datur. Si vero vis naturæ vincitur à morbo, i. e. ſi ſuperiores ſunt ſpaſmi ſalutiferis motibus, qui vergunt ad extra, ſumma pernicies vel mors paratur. Quibus prævisis clariſſime intelligi poſſe arbitror, quid veteres intellectum voluerint, cum dixerunt, morbum eſſe certamen naturæ cum morbo. Ex his quoque cognoſcitur, perperam omnem febrem vel fere omnem morbum pro ſalutari naturæ conamine haberi, quum tamen nulla febris, & nullus morbus fiat ſine ſpaſmo. Confundunt igitur in febre ſalutiferos motus cum noxiis adeoque pernicioſas & ſymptomaticas motiones & evacuationes ægre diſtinguunt à vere ſalutiferis. Quando enim ſic in genere natura morborum medicatrix habetur, neſcimus revera, quinam morboſi motus ſaluti vel præſidio ſint corpori, adeoque ignoramus, quinam ſint conſervandi, quibus vero reſiſtendum ſit. Jam vero quando attendimus ad eas actiones & motus, qui in corpore humano obſervantur, ſi à morbo liberentur, deprehendimus, id maxime perfici per eos ſanguinis & humorum motus, qui tendunt ad ſuperficiem corporis, qui tendunt ad reſolutionem humorum ſtagnantium & qui ad evacuationes directi ſunt. Etenim nullam febrem & nullum morbum facile ſanari ſine evacuatione præcedente animadvertimus. Naturalis itaque medendi methodus eſt, quod circulatione ſanguinis intenſiori & motibus evacuatoriis auctis plures à periculoſis etiam morbis liberentur. Hanc itaque naturæ optimam, & quæ Deum autorem habet, medendi viam & probe atten-

tendere, & ſequi & adjuvare, nec unquam turbare vel pervertere ſuo artificio debet medicus, ſi genuinus naturæ miniſter ſalutari velit.

LEX II.

In cujuscunque generis morbis tam præcavendis quam ſanandis vel præcipue medicus excretiones, quæ fiunt per tranſpirationem & alvum, attendere ac reſpicere debet, ut eæ ſint liberæ ac ſalvæ.

SAnitatem ſive integritatem actionum corporis & animi, imo ipſam vitam, ſive conſervationem corruptibilis corporis convenientibus ingeſtionibus & egeſtionibus abſolvi, nemo facile in dubium vocabit, qui conſiderat, his vel ceſſantibus vel deficientibus & morbos & ipſam mortem oriri. Motus enim eſt, qui vitam ac ſanitatem affert, qui mentem quoque ſanam atque integram ſervat; ſed motus etiam eſt, qui vitæ ac ſanitati idoneos humores mox ineptos reddit, & plane corrumpit. Motus etiam eſt, qui inutiles & corruptos humores è corpore expellit, unde opus eſt, ut recentes ac benigni ſucci in eorum locum ſuccedant, quod fit per naturæ amica & congrua ingeſta, ſi rite diſſolvuntur, & u-

tile ab inutili ſecernitur ac foras ejicitur. Utut vero in corpore humano plura ſint emunctoria & multæ quoque fiant evacuationes, per quas effœtum ac noxium foras propellitur, ex his tamen omnibus uſu atque utilitate eminent maxime eæ, quæ fiunt per alvum & cutim, quæ quaſi univerſale univerſæ humorum maſſæ emunctorium eſt. Et quemadmodum ventre ſordes & feculentiæ rudiores tam ex ingeſtis relictæ, quam ex maſſa ſanguinis ibi per glandularum cribra depoſitæ bilioſæ ac mucidæ dejiciuntur: ita per tubuloſum cutis cribrum ſordes agilioris indolis & ad corruptionem pronæ magna quotidie in copia evehuntur. His excretionibus vigentibus & bene ſuccedentibus ſanitas dijudicatur, nec facile morbis corpus patet; cum contra, ſi hæ vitium capiant, vel deficiant, materia ad morbos generandos ſtatim producatur. Quum itaque morbi originem ex male ingeſtis & male excretis utique trahant, nihil & naturæ & rationi convenientius eſt, quam ut ea, quæ à male ingeſtis maleque excretis fuerint in corpore orta, ab eo removeantur, ſeparentur atque ejiciantur. Quod tamen non tam cito & expedite fieri poteſt, niſi prius ſtagnantes humores diſſoluti, intemperati correcti, craſſi fluxi ac mobiles redditi atque ad evacuandum diſpoſiti ac præparati fuerint. Quum vero evacuationes in ſtatu ſano ſaluberrime fiant per alvum & cutim, ſequitur utique, & materias nocentes, quæ morbos faciunt, & actiones ſecundum naturam turbant, per ſolennes has evacuationes dimitti & è corpore ejici debere. Quam ob rem etiam experientia docet, nullum morbum vel ſponte vel arte juvante finiri, ſive acutus ſive chronicus

fue-

fuerit, niſi per auctam tranſpirationem & inteſtinalem evacuationem. Unde etiam recte dictum â Galeno, nullum morbum finiri, niſi præcedente evacuatione. Ex quo jam diſcitur, prudentem medicum vel præcipue mentem in ſanando ad utiliſſimas has excretiones advertere debere, ne ullo modo illas ſupprimat vel intercipiat, ſed potius cum cura & cautione eas promoveat. Nihil enim in morbis acutis magis noxium eſt alvo diutius cohibita, quandoquidem perpetua & ſucci bilioſi in hepate, qui ad inteſtina deſcendit, & ſucci impurioris lymphatici per inteſtinorum glandulas & tunicas glandulоſas fit in morbis ſeparatio. Si itaque hæ ſordes ejiciendæ diu morantur in inteſtinorum volumine, neque mox eliminantur, utique diuturniori mora& pejorem naturam induunt, & corrumpuntur, quæ ad maſſam ſanguinis delatæ nova & ſæviſſima ſæpe ſymptomata inferunt. Obſervamus in omnibus acutis alvo potiſſimum clauſa caput præcipue offendi, humorum impetu verſus illud converſo, unde anginæ, phrenitidis vel etiam lethargi periculum naſcitur. Non raro incidit in noſtris præſertim regionibus, purpuram rubram vel etiam albam continuis febribus it. variolis, morbillis, petechiis in fine ſuccedere, idque peſſimo omnine, eo quod à priori morbo enervatos facile interimit. Cauſa, ſi eam inquirimus, noſtro quidem judicio plerumque eſt alvi per plures dies pertinacior ſuppreſſio, qua peſſima materia ad ad hos morbos producitur, quæ ſi tempeſtive per mollientia clyſmata aut leniorem alvi ductionem ſubmovetur, omnis metus horum ſymptomatum exſpirat. Memorabilis eſt locus ap. Celſum cap. 3. pag. 33. ubi ait:

Ejectio petenda est, si venter suppressus parum reddit, & ex eo inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque mala increscunt. Quod præclarum monitum tum in acutis, tum in longis passionibus sanandis utique maximi momenti est. Quidam summum medendi arcanum in eo ponunt medici, ut sordes in primis viis collectas clementer & sine turba frequenter evacuent. Sicut vero alvi apertio solatium omnibus omnino morbis affert, ita non minus liberior transpiratio, quæ soboles est sanguinis circuli liberioris & versus exteriora vergentis, nunquam non in morbis utilis & salutifera est, præsertim cum ex observatione Sanctorii major excrementorum copia per habitum corporis difflatur, quam quæ per cœtera emunctoria transeunt; quo imprimis ea, quæ subtilissimæ, activæ, & ad corruptionem pronæ indolis sunt, commodissime separantur. Quum igitur plurimi morbi ab intercepta hac transpiratione originem suam petant, & hac quoque liberalius, præsertim circa dies criticos, accedente, morbi sanentur, sanitas reparetur, & symptomata quoque in morbi decursu præcaveantur, dum continuo illud, quod in ipso morbo corruptum est, a sanguinis massa secernitur; facile apparet, hoc excretionis genus in curatione morborum, sive chronici sive acuti fuerint, omnium maxime pensi habendum esse, & eo semper laborandum, ut omni modo, debita tamen cum cautione, promoveatur, & nulla ratione impediatur. Cœterum illud in gratiam eorum, qui praxin medicam ingredi volunt, & monendum & repetendum & inculcandum esse existimo, ut hæc duo evacuationum genera, alvi nempe ductionem & diaphoresin curæ cor-

dique

dique habeant, ac frequenter & bene administrent, quia hæc sunt tutissima & præsentissima præsidia, quibus etiam pertinacissimi morbi vinci possunt. Et certe quicunq; his remediis selectioribus apto tempore, ordine ac dosi & convenienti regimine recte uti scit, is non facile inauspicatum vel tragicum comperiet effectum, sed insuper etiam magna ac mirabilia præstare poterit. Lues venerea & scorbutus graves & pertinaces affectus sunt, horum tamen vehementia non raro felicissime prudenti evacuantium & sudoriferorũ interpolato usu vincitur. Rebellium morborum cura manifesto innumerorum exemplorum documento non rectius, quam per decentem usum fontiũ mineralium & calidorum & frigidorum instituitur. Quicquid autem per hos efficitur, id partim resolutioni obstructionum & humorum crassiorum fluxilitati debetur, partim etiam, & quod maximum, evacuationibus alvinis ac sudori, qui in balneis vel potius post ea largius fluit, in acceptis ferendum est.

LEX III.

Excretiones criticas potius promovere, quam intercipere oportet medicum.

EVacuationes criticæ veteribus illæ dicuntur, quæ in acutis morbis, cujus generis maxime sunt febres, sponte â natura sine vlla etiam arte certis diebus, ut

ut sunt medius inter tertium & quartum, septimus, nonus, undecimus, fiunt, & plerumque bonis ægri rebus eveniunt, quia liberant corpus a morbo & victoriam naturæ adversus illum indicant. Quemadmodum vero plura sunt, quæ in structura atque usu corporis humani ineffabilem divini architecti sapientiam planam ac testatam faciunt, ita ex illis non ultimum est, quod inordinati motus, qui à causa morbifica excitantur, sæpissime in medicinam cedant adflicto corpori, dum illorum ope ipsa morbi caussa summe pernicialis corrigitur atque correcta ex corpore expellitur. Et quum hæc materiæ correctio certum & determinatum temporis spatium requirat, antequam commode ex corpore expelli possit, atque huic negotio divina sapientia septenarium maxime numerum dicaverit, ex eo fit, ut evacuationes, quæ circa septenos vel semiseptenos dies eveniunt, in salutem corporis maxime vergant, quia indicant ordinem & mores naturæ, quos in curando sequi consvevit. Duplici vero modo excretiones illæ salutares sunt: vel enim ipsam causam, quæ functiones corporis turbavit, secernunt atque evacuant, ut fit in variolis, in morbillis, in febre erysipelacea, pestilente, quibus in morbis ubi ad summam cutim vel glandulas nocens materia propulsa fuit, mox sævissima illa symptomata mitiora fiunt aut plane conquiescunt; vel criticæ evacuationes eas ob causas salutisunt, quia effectum morbi pernicialem a corpore separant atque removent, siquidem sub ipso morbo & motu concitatiori febrili sanguinis & humorum massa in multas excrementitias salsas sulphureas sordes dissolvitur, quæ, dum morbus in vigore & impetu est, non com-

commode secedunt & expelluntur, simulac vero causa morbifica est sublata, si v. g. in inflammationibus stases sanguinis discussæ, spasticæ constrictiones corpus deserunt, tubuli excretorii relaxantur, & omne alienum atque excrementitium, quod sub ipso morboso motu generatum fuit, vtilissime propellitur. Largiter tunc enim profluere solet sudor, alvus sua sponte descendit & copiosa excrementa mucida biliosa dimittit, urina secedit crassior atque copiosum deponit sedimentum. Hisce cognitis jam quisque facile perspicit nihil perniciosius esse, quam salutiferas has excretiones si quis temere & turbulenter sistere vel intercipere velit. Quam grauia, immo sæpius funesta mala non modo a variolis, morbillis, purpura, crusta lactea, scabie, erysipelate, podagra, arthritide repulsa & repressa ad interiora eveniant, plurimis observationibus atque experimentis in praxi medica quotidie innotescit. Perquam nota sunt etiam illa damna, quæ ex antiquis ulceribus sanatis & diuturnis fonticulis cito consolidatis proveniunt. Quam nobilem materiam quum *Magnificus D. Præses in dissertatione de morborum transmutatione*, item *de conversione morbi benigni in malignum* satis copiose &, ut solet, adcurate pertractaverit, supersedeo ab eo ibi tradita hoc loco repetere, sed potius benevolum lectorem ad laudata hæc scripta remitto. Unicam tamen eamque memorabilem observationem hic adjiciendam esse putavi: Puellam novimus XIII. annorum, quæ jam inde ab infantia continuo auris effluxione laboravit, qua cohibita accidit, ut in continuam febrem incideret, quæ per duas septimanas adfligens corpus &

vires valde consumebat, neque prius expugnari poterat, quam consueta fluxio per aurium meatum resuscitata fuit. Occurrit & nobis non ita pridem adnotata alia observatio, quam hoc loco proponere non alienum puto: observavit nempe *Dn. Præses* cum aliis experimentissimis viris, febres plures acutas, præsertim biliosas, quin etiam malignas copiosiori alvi fluxu suscitato solvi; quam in rem non sine fructu legi potest doctissima ejus *dissertatio de Diarrhœa in febribus malignis salutari.* Ita juvenis annorum circiter XIX. febre maligna cum petechiis corripiebatur, aderat summa in præcordiis anxietas, inquietudo & jactatio corporis, inexhausta sitis, vigilia adsidua cum delirio; perseverabant hæc usque ad XIV. diem, & cum omnia conclamata viderentur, ecce inopinato diarrhœa cum ingenti ac copiosa fœtidissima excrementorum ejectione sequebatur, & statim proximo die æger meliuscule se habere cœpit, ita ut sensim sensimque omnia gravia symptomata eum desererent. Pessime igitur illi agunt, qui diarrhœam hisce in morbis noxiam putantes adstringentibus vel anodynis eam sistunt, pessima enim hinc sequuta symptomata vidimus, quod sequens historia ostendit: Juvenis febre biliosa correptus circa septimum diem circa umbilici regionem murmura percipiebat, subsequentibus copiosis flavi fœtidi humoris dejectionibus. Medicus ex diarrhœa metuens periculum electuarium ex malo cydoniorum, theriaca cœlesti, terra sigillata, hæmatite ad aliquot dies in aqua menthæ & cinnamomi cydoniata exhibitum usurpavit, a quo deinde æger longe languidior factus, aucta præcordiorum anxietate ac

dolore

dolore circa ventriculum cum extremorum frigore pulſu debili, ſomno laborioſo, tandem delirio accedente nono die animam efflavit. Omnibus itaque & ſingulis auctor ſuaſorquē ſum, ut ne excretiones has criticas cohibeant, & ad interiora retropellant materiam morbificam, ſi prodeſſe ægris, eorumque ſaluti dextre & inculpata cum conſcientia invigilare velint.

LEX IV.

Nunquam moliendæ ſunt evacuationes, ſi materia evacuanda non eſt mobilis, ſi viæ non apertæ, ſed excretoria obſtructa vel ſpaſmo conſtricta ſunt.

IPſa ſana ratio ſuggerit, non prius obſtructiones vaſorum ſolvi & inutiles humores evacuari poſſe, quam mobiles, fluxiles & ad excretionem apti redditi fuerint. Fruſtra enim materiæ motum & propulſionem tentamus, ſi inepta ad motum fuerit. Omnis itaque ſcopus, omnis intentio medentium in ſanandis perlongis morbis eo utique tendere debet, ut humores craſſi fluxiles & mobiles efficiantur, durities emolliatur, viæ adſtrictæ relaxentur & poſtea validiori facto ſanguinis impulſu & ſtrictura ſolidarum impacti humores reſolvantur atque obſtructiones reſerentur. Ex quo jam eluceſcit, quam incomparabilis ſint uſus

ad hunc finem consequendum thermæ, acidulæ & aliæ aquæ salubres, infusa, decocta, fotus, balnea & omnia, quæ emolliente, diluente virtute prædita sunt. Patet quoque exinde, quod ante præparationem & mobilitatem materiæ nunquam validiora purgantia, emetica, diuretica, sudorifera, mercurialia ad salivæ fluxum eliciendum locum inveniant. Communis fere, sed pessimus error est, quando menses vel hæmorrhoides deficiunt vel lochia subsistunt, statim ad pellentia fortiora sic dicta emmenagoga, uti sunt myrrhata, succinata, crocata confugere, siquidem hæc sine præmissa venæ sectione, sine primarum viarum expurgatione, sine prævia vasculorum uteri apertione & dilatatione, sine antea adhibitis medicamentis fluiditatem sanguini conciliantibus potius noxam adferunt & malum augent, tantum abest, ut juvamini sint exoptato. Observationes enim docent, ab eorum intempestivo usu febres, capitis dolores, vertigines, anxietates, hæmorrhagias per incongrua loca, deliria, melancholiam & mille alia symptomata fuisse exorta. Præstat itaque potius tali in casu plethoram demere, præstat alvum laxantibus lubricare, præstat sanguini fluiditatem decoctis & infusis appropriatis conciliare vasorumque obstructiones balneis vel aliis convenientibus remediis amovere & tunc supra laudata pellentia cum cura subjungere: ita enim exoptatus consequetur effectus. Hæc lex medendi & regula in sanandis morbis chronicis præsertim scorbuto, lue venerea, hydrope, quartana, melancholia hypochondriaca, calculo, asthmate amplissimi quoque est usus, quandoquidem nihil natu-

ræ

ræ eſt infeſtius & quod magis ſanationem impedit, ac validioribus purgantibus uti, antequam viæ apertæ atque liberæ fuerint & antequam materia ad excernendum promta ac parata fuerit. Quid enim imprudentius eſt, quam, ſi fecibus duris obſtructa fuerint inteſtina, forte purgans exhibere vel calculum vehementer pellere, ubi a doloris & ſpaſmi atrocia uretheres & viæ urinariæ fuerint conſtrictæ, aut aquas hydropicas validiori purgante educere, ſi humores inſtar tragacanthæ viſcidi intra tunicas membranarum ſubſiſtant vel ſudorem pellere, ſumma cute ſpaſmo conſtricta. Neque ſolum in morbis chronicis, ſed etiam in acutis hæc regula obſervanda eſt; nam extra criſin & ante materiæ maturationem in vigore paroxyſmi nunquam evacuantia cum fructu exhibentur: hinc probe monet *Hippocrates aph. XII. quæ matura coctaque ſunt, medicamento purgante educere oportet ac movere, non cruda.* Materia itaque peccans cruda, quæ a naturali temperie deflectit, nempe ſi bilis eſt juſto acrior vel viſcidior aut nimis fluxilis, ad temperiem convenientem prius redigenda eſt, quam evacuetur. Natura ipſa huic methodo inſiſtit, ſiquidem in omnibus fere febrilibus commotionibus primos dies materiæ hoſtilis attemperationi & reſolutioni ſtaſium in inflammatoriis & aliis acutis febribus impendit, quam feliciſſime exequitur motu & appulſu ſanguinis ad loca adfecta, quo non modo ſenſim ac ſenſim ſanguis & viſcidi humores impacti ſolvuntur, ſed & diſcutiuntur. In aliis morbis motu tam inteſtino quam progreſſivo auctiori craſſi viſcidi humores attenuantur, diſſolvuntur, fluidique

evadunt, tenues quoque & acres cum oleoſis viſcidis & terreis implicantur & temperantur ac nimis fluxiles, ſalſi ac tenues inſpiſſantur. Quemadmodum igitur natura primo intendit materiæ coctionem, ita & medicus idem arte ſua agere & tempus evacuandi expectare debet.

LEX V.

Quando natura eſt in vehementi motu & impetu conſtituta & paroxyſmi vigent, nunquam fortiores commotiones aut evacuationes moliendæ ſunt, ſed potius motus ſunt moderandi & ad temperiem reducendi.

HIc canon practicus non ſatis omnibus, qui cum ratione fundata artis opera exercere cupiunt, commendari atque inculcari poteſt, cujus utilitatem jam ſuo tempore probe cognovit *Hippocrates*. Cum enim obſervaſſet, quantam noxam adferat, ſi quis in illis morbis, ubi ſanguis cum impetu per partes circumagitur & morbi vehementia eſt maxima, velit fortiora medicamenta, quæ ſanguini majorem concitant orgaſmũ, propinare & purgantia exhibere, quare memorata hæc pharmaca tempo-

po-

pore paroxyſmi febrilis non præſcribenda eſſe ſerio ſuadet atque monet, quando in *libr. de purgantibus* ita fatur: *quicunque a febribus fortioribus corripiuntur, his medicamenta purgantia dare non oportet, donec remiſerit.* Nam quando corpus noſtrum vehementibus motibus vel ſpaſmis intenſioribus exagitatur, utplurimum exteriores corporis partes cum ſumma cute conſtrictæ ſunt & ſanguis a circumferentia ad centrum vergit, alvus, renes, poruli cutis & reliqua emunctoria propter nimiam conſtrictionem non rite munere ſuo funguntur & excretiones ſubſiſtunt. Quo in caſu nihil imprudentius poterit excogitari, quam motus facere eosque augere & præſertim purgante vel vomitorio aut ſudorifero valido humores naturæ corporis noſtri inimicos exterminare velle. Quantum damni & periculi exinde miſeris ægrotantibus accedat, ſi in paroxyſmis morborum ſpaſmodicis conſtrictionibus ubique vigentibus, ejusmodi pellentia & moventia exhibeantur, vix ſatis ediſſeri verbis poteſt, ſiquidem morbi & ſymptomatum vehementiam augent. Quieſcendum potius tunc temporis eſt vel parum agendum: plus enim cunctando in morbi ſtatu perficietur, quam feſtinando. Et ſane rei natura ipſaque ratio dictitat, effrenes motus potius moderandos violentosque ſpaſmos blande ſopiendos eſſe, quam exagitandos. Hanc ob cauſam rectius procedunt ii, qui in morbi paroxyſmorum vigore atque impetu, ſi quid arte ſua tentare volunt, tantum diluentia, blandam diaphoreſin conciliantia & moderate nitroſa ac ſedativa naturæ amica exhibent, quæ fructu ſuo non plane deſtituuntur & eximium adflictis ſolamen adfe-

runt.

runt. Optimum vero tempus movendi in acutis passionibus est principium vel quando magna jam adest remissio; in chronicis hoc fieri debet extra paroxysmum, ubi motuum spasmodicorum visitur intermissio, tunc etiam evacuantia congrua operationem suam bene exequuntur. Optandum sane esset, ut hæc magnæ considerationis & momenti practica regula ab iis, qui praxin medicam exercent, magis attenderetur, sed proh dolor toto die contra illam turpissime peccatur. Ut per exempla illustremus hanc adsertionem, communis tam vulgi, quam medicorum non incelebrium olim fuit & adhuc est opinio, variolas, morbillos, purpuram atque pestem expellentibus & alexipharmacis fortioribus esse tractanda, eam ob rationem, ut illud, quod vitæ est inimicum, cito & sine mora interjecta per corporis peripheriam expellatur, unde tot in officinis prostant tincturæ bezoardicæ, spiritus volatiles, solia volatilia, essentiæ antipestilentiales ac pulveres varii generis sudoriferi & alexipharmici, olea calidiora, quorum usus in hisce morbis est frequentissimus. Et quamvis hæc methodus fuerit per multa secula solennis atque plurimis medicis familiaris, nihilominus solida & accurata per plures annos experientia jam ostendit & docuit, usque adeo non profuisse, sed potius mirum in modum nocuisse. Etenim hujusmodi in morbis natura vehementi in motu atque impetu est constituta. Quid deterius autem poterit excogitari, quam calorem calore fovere & ignem igni addere sanguinemque per ejusmodi calidiora remedia quasi accendere, quo nihil aliud efficitur

quam

quam ut anxietates, inquietudines, deliria, epilepſias & convulſiones macularum imprudenti repulſione acceſamus; exanthemata enim leviſſima accedente cauſa externa ad interiora mox revertuntur. Longe tutiora autem in expellendis variolis, morbillis, quin imo ipſa purpura & omnibus morbis, in quibus aliquid excerni debet, ſunt illa medicamentorum genera, quæ nimias commotiones & turbas amicabiliter ſiſtunt ac ſedant. Et quemadmodum tempore paroxyſmi nunquam commotiones fortiores per ſudorifera iſtiusmodi calidiora ſunt tentandæ; ita & ab iis remediis, quæ humorum copiam per os vel alvum evacuant, medicus peritior abſtinere debet. Neque unquam convenit, emetica vel etiam purgantia dare tempore paroxyſmi vel non multo ante febris acceſſionem; quippe per experientiam, optimam rerum magiſtram, perſpectum cognitumque eſt, ſubſequentem paroxyſmum longe reddi acerbiorem propter intenſiores factos ſpaſmos, unde laborantes mire exerceri & fatigari ſolent. Ratio intellectu eſt facillima, ſiquidem hæc evacuantium genera non alia ratione quam ſpaſmo agunt, dum partes nerveo-membranoſas ſubtili ſale acri cauſtico vellicant ac ſtimulant, ut validiori conſtrictione ſeparent & evehant illud, quod copia moleſtum eſt, qui proprius & genuinus omnium purgantium eſt operandi modus. Iam vero febrem omnem intermittentem ejusque paroxyſmos ſpaſmis perfici, vel ex eo, ut noſtra quidem eſt ſententia, manifeſte apparet, quod conſtrictiones cutis, nauſea, conatus ad vomendum, anxietates præcordiorum, horripilationes & refrigerationes extremarum partium, flatulentæ abdo-

minis tensiones alvique adstrictiones, quæ omnia & singula prodromi febrium intermittentium sunt, subinde jungantur. Peccatur itaque toto die in eo, quod in paroxysmis febrium intermittentium purgantia ægrotantibus summo cum eorum damno propinentur; nam præsente febre, dum patitur genus nervosum atque constringitur, non potest aliter fieri, quam ut ex necessitate & consensu intestinorum canalis afficiatur, constringatur ejusq; motus peristalticus, quo mediante contenta per alvum foras protruduntur, lædatur, unde eo tempore alvus parum vel nihil reddit. Potius igitur declinante paroxysmo aperire alvum leniter laxantibus, non vero drasticis purgantibus convenit.

LEX VI.

Evacuationes per loca humori excernendo convenientia fieri debent.

AUrea hæc *Hippocratis* §. 1. *aph.* 21. regula practica est, adeoque majori cura atque diligentia observanda. Etenim si medicus humorum, qui in vitio sunt, excretiones stimulo quodã promovere debet, probe eum oportet attendere, cujus conditionis & indolis sit materia hostilis evacuanda, & quo in loco & parte etiam corporis sit constituta, ut brevissima via commode educi possit. Nam ut sunt diversi generis excrementa, ita iis evacuandis non quælibet accommodata sunt emunctoria, sed quodvis excrementum peculiare & proprium quasi habet emunctorium. Atque adeo si in ventriculo & prima regio-

gione ſtabulatur & fixam ſedem habet vitioſorum corruptorum bilioſorum humorũ figens ſaburra, ex male ingeſtis eorumque copia producta, quæ anxietates & dolores gravativos parit, ciborum appetentiam proſternit, ſomnũ placidum impedit, & febres minatur; tunc utique emetica deplendo hac ſaburra ventriculum utiliſſimam præſtabunt operam: qua ratione magnus & periculoſus morbus præcaveri poteſt. Si in principio morborum inteſtina infarcta, vel ex male adſumtis & male concoctis eduliis multas fovent cruditates, facile patet, ea, quæ clementer inteſtinalem regionem expurgant, omnium opportuniſſima eſſe. In hypochondriacis prima regio inque ea quam maxime duodenum ingenti cruditatum acido bilioſarum colluvie ſubinde refertum eſt, quam ſi quis diureticis vel ſudoriferis præpoſtere vellet eliminare, næ is non leve damnum allaturus eſſet. Nam ejus generis humores amant temperantibus caſtigari & per ventrem evacuari, unde etiam ex thermis & acidulis aliisque medicatis aquis, quæ aluinas ſordes liberaliter movent atque evacuant, convenientiſſima in hoc malo ſunt medicina. Graviori iracundiæ affectu motus canalium bilioſorum periſtalticus auctus ingentem bilis ſæpe corruptæ & acris copiam in tenuia inteſtina effundit, quæ parit anxietates, nauſeam, ciborum faſtidium, compreſſiones circa præcordia, interdum etiam cardialgias & inflammationes, immo febres movet. Si quis hic fortiori emetico vel ſudorifero hiſce vitiis vellet ſuccurrere, is certe peſtilentem errorem committeret; complures enim lugubres eventus propter inflammationes inde ſubortas mihi comperti ſunt. Nam quia congruum humoris bilioſi excreto-

rium eſt venter, longe tutius & conſultius bilis ab ira commota per rhabarbarina cum nitro & pulvere præcipitanti nupta vel per alia mitiora laxantia educitur. Noti nobis ſunt caſus, ubi ex gravi ira quidam male habentes ad tollenda incommoda ſe demiſerunt in balnea & fortiter ſudarunt, unde lentæ febres, artuum tremores & contracturæ ſequutæ fuerunt. Nihil magis noxium vel intempeſtivum eſt, quam alvo per quinque vel ſex dies clauſa ſudorifera vel alia calida ſpirituoſa offerre aut emeticum præbere; nihil quoque inconſultius ac ſerum ad habitum corporis hydropici transfuſum per ſudorem velle educere, quum potius per urinarias vias & alvinam regionem ejus eductionem moliri conveniat. Peſſime quoque ægrotantium ſuorum ſaluti proſpiciunt medici, qui circa illud tempus, quo variolæ, morbilli, purpura & alia exanthemata vel inflammationes eryſipelaceæ prodire debent, purgantibus vel emeticis eos exagitant, quia in extremam perniciem hac vi eos adducunt. Ubicunque vero unius ejusdemque indolis humor eodem emunctorio excludi poteſt, tunc certe non alienum eſt, ſed rationi & experientiæ conſentaneum deprehendi, excretiones in aliis excretoriis promovere, quo divertatur affluxus humoris, qui partem diu infeſtavit. Ita in tuſſi valde humida, qua mucoſa in maxima copia & immoderatius eiiciuntur, peropportune purgantia offeruntur, quia mucum ex pectore in alvinam regionem trahunt atque divertunt. Quod etiam valet in fluore albo & gonorrhæa, ubi ſæpius ingens viſcidorum humorum copia ad has partes adfectas adfluit atque excernitur, & purgantia eam ob cauſam, ut divertatur nempe humorum nimius

appul-

appulſus, optime præſcribuntur. Manet itaque firmum ac ſtabile, naturam ſemper, in opere evacuatorio ſi deficit, & humores evacuandi commode per illa emunctoria duci ac ferri poſſunt, adjuvandam eſſe.

LEX VII.

Nunquam medicus vi quadam morborum curationes aggredi vel evacuationes moliri, ſed paulatim & ſucceſſive agere & tempus expectare debet.

SI ullus ex aphoriſmis *Hippocraticis* egregium in praxi uſum præſtat, certe eſt *aphoriſmus* 51. *Libr. II.* qui ita ſe habet: *Plurimum & repente vacuare aut replere, vel refrigerare aut omnino quomodocunque corpus movere, periculoſum eſt. Et omnis multitudo naturæ contraria eſt. Quod vero paulatim fit, tutum eſt, tum alias, tum ſi ex altero in alterum tranſitus fit.* Sicut enim, quæ fiunt in natura, operationes per gradus, non vero per ſaltus, neque minus paulatim & ſucceſſive, non vero cum impetu & violentia quadam perficiuntur: ita eadem quoq; via in ſanandis morbis, in caſtigando & expellendo humore noxio, in obſtructionibus reſolvendis procedit, & temporis beneficio utitur. Quapropter etiam medicus, ſi rite ſuo officio defungi & naturam imitari velit, nunquam violenter agere maximeque evacuationes moliri debet. Nam certa & diuturna experientia compertum habemus, non majus periculum ex errore ac temeritate me-

dici ægrotantibus accedere, ac ab emeticis & purgantibus validioribus, neque minus ab iis remediis, quæ vi sudorem pellunt, aut urinam & salivam movent & corpus fortiter calefaciunt. Neque enim tam subita & ingens mutatio, quæ corporibus a validissimis & magna dosi exhibitis remediis infertur, utilis, sed potius valde noxia esse debet, quia omnes vehementes motus sunt in eorum numero, qui naturæ infensi sunt, qui præternaturales, morbosi, & corpori vim inferunt. Omnes itaque & singuli, qui praxin feliciter auspicari & exercere volunt, candide & ingenue monendi sunt, ut, quantum fieri potest, ab omni validiori medicina, eaque in majori dosi oblata abstineant; ita tuto, sine noxa & periculo sanationes suas conficient. Si itaque emeticum est porrigendum, præstat in mitiori dosi, quam in vehementiori, illud præscribere. Si enim humores ad ejectionem per superiora inclinant, operatio erit sufficiens, sique una vice humorum vitiosorum copia non potest educi, præstat idem remedium repetere, quam simul & semel noxios humores expellere. Sique per inferiora subducendi sunt humores peccantes, rectius semper id fit clementioribus & repetitis vicibus, quam simul & semel; quare hunc in finem non satis laudari possunt pilulæ magni usus secundum *Becheri* exemplum confectæ, qui aloen & extractum hellebo cum temperatis balsamicis gummatibus & extractis amaris ita miscuit, ut una dosis vix tria grana ex memoratis purgantibus capiat. Ita tonus ventriculi & intestinorum, qui alias purgantibus lædi solet, non modo conservatur, sed etiam corroboratur, iisque successive crebrius datis

tis saluberrimæ per alvum excretiones fiunt. Spectant huc quoque infusa ex radicibus & corticibus antiscorbuticis, aromaticis, atque ex rhabarbaro & agarico, addito stimulo salino tartareo, per extractionem cum vino confecta, quæ tam ad præcavendos morbos vere & autumno, quam ad sanandos rebelles chronicos affectus non satis laudari possunt. Quodsi vero per habitum corporis excludendæ veniunt halituosæ sordes, nunquam in usum trahenda esse existimo ea, quæ sudorem fortiter pellunt, uniuersam sanguinis & humorum massam commouendo; sed potius infusa & decocta ex iis, quæ diaphoresin movent, quæ transpirationem augent, parata, vel etiam pulveres fixioris naturæ, temperata balnea omne punctum in sanatione etiam rebellium morborum chronicorum præter acutas passiones absolvunt. In lue venerea affectis si salivæ fluxus proritandus est, nunquam violentia & magna dosi id efficere oportet, nisi feralia symptomata excitare velimus. Si motus nimii & efferati compescendi sunt ac dolores sedandi, præstat semper anodyna refracta, quam integra & magna dosi adhibere & sistentibus amico temperamento quædam stimulantia adjungere. Si denique roborandum est, & partes nerveæ, ne consuetos spasticos motus repetant, firmandæ, quod fit maxime in reprimendis paroxysmis intermittentium, & quidem familiarissime per famigeratissimum illum chinæ corticem & alia constringentia; tutius semper est, causa febrili prius subacta & evacuata illud efficere, quam magna & continua dosi, antequam causæ prospectum fuerit, illud moliri. Quam

varia

varia morborum genera ex hac perverſa medendi ratione pullulent, quotidiana loquitur experientia. Proveniunt enim exinde pthiſis, hydrops, aſthmata, hecticaca & pathemata ſpaſmodico hypochondriaca. Quapropter tutiſſime ſemper curam ingreditur medicus, ſi curationibus tempus impendat, neque unquam nimis feſtinet, niſi ut canis feſtinans, ut proverbium habet, cœcos catulos parere velit.

LEX VIII.

Convenit interdum motus effrænes morboſos compeſcere, relicta ad tempus eorum cauſa.

QUemadmodum ii motus morboſi, qui a centro ad circumferentiam abeunt, qui comitem habent pulſum citatiorem, cutem relaxant ac ſpaſmos tollere & in ſalutem machinæ labefactatæ tendere ſolent adeoque cauſarum nocentium propulſioni inſerviunt, nunquam a prudenti & in arte verſato medico ſiſtendi ſed potius pro circumſtantiarum exigentia conſervandi vel moderandi ſunt: ita e contrario illi, qui vergunt a circumferentia ad centrum, quales ſunt maxime ſpaſmodici, qui omnia turbant in corpore &, dum liberam diſpenſationem & motum humorum ac debitam ſecretionem & excretionem impediunt, interitum ipſi minantur, neque ad cauſæ remotionem directi ſunt, interdum provido conſilio protinus compeſcendi ſunt, licet cauſa efficiens

ens horum motuum adhuc intacta fuerit relicta. Quam rem ut exemplis reddamus illuſtriorem, in medio ponamus dolorem calculi, qui longe eſt acerbiſſimus, & cui ſæpe tanta adjuncta eſt ſymptomatum & motuum infenſorum ſævitia, ut ob vehementes ſpaſmos & dolores a calculo uretheribus impacto ſanguinis exæſtuationes præternaturales, deliria, tremores, convulſiones, ſæpe etiam epileptici motus, imo vomitus concitentur. Hos igitur motus efferatos utique medicus prius temperare, in ordinem redigere atque compeſcere debet, quam de calculi excluſione promovenda cogitet. Hic medendi modus etiam rationis habet ſuffragium; ſiquidem calculo ad uretheres ex renibus delato ibique firmius ob molis majoris vel figuræ angularis & aſperæ impedimentum hærente, canalis ille membranaceo-nerveus intenſius adhuc conſtringitur, augetur inflammatio & ſumme dolorificus ſenſus ibi excitatur, unde febris originem trahit, & quia per conſenſum ſimul ventriculus & duodenum afficitur, non poteſt non eorum motus periſtalticus inverti ac vomitus proritari; quinimo tandem toto genere nervoſo in conſenſum rapto deliria, tremores, convulſiones & epilepſiæ præſto ſunt, quæ quandoque mors funeſta excipit. Quodſi igitur quis hoc in caſu velit cauſam morbificam adgredi & calculum vi movere non ſolutis ante viarum, ubi ille hæret, conſtrictionibus, is ſane nihil aliud efficeret, quam ut ſpaſmodicas conſtrictiones augendo lethalem morbi cataſtrophen induceret. Quapropter longe conſultius cauſa morbi relinquitur ad tempus & motus quavis arte de-

mulcentur: ita enim illis ad temperiem reductis & viis relaxatis faciliori negotio causæ amolitio tentari poterit. In colica passione, quæ miris cruciatibus torquet ægros, illico vehementiam spasmorum delinire convenit clysteribus oleosis & fotu ventris cum unguento ex axungia humana, pinguedine taxi, castor. zibetho & hujus generis aliis, interne quoque pinguia & oleosa propinare oportet. Motibus enim dolorificis hoc modo sedatis postea facile causæ materiali, quæ tantorum symptomatum origo fuit, appropriatis remediis poterit succurri. Similiter in hæmorrhagiis nimiis, quorum impetus semper a spasmis, sanguinem ad certam partem adigentibus & vasa venosa ibidem consistentia distendentibus, proficiscitur, usque adeo nihil memorabile expedietur, nisi prius ipsos spasmos deliniámus, quibus sopitis sanguinis profusio ulterior vel sponte cessabit vel facillima ratione coërceri poterit, quæ antea exquisitissimis etiam stypticis & sanguinem sistentibus remediis cohiberi neutiquam potuisset. Tacemus plurimos alios spasmodicos, convulsivos & cum magna dolorum atrocia junctos affectus, ubi semper expedit paroxysmis sedantibus prius invigilare, quam causæ abolitionem moliamur. Cavendum vero quam maxime est, ne in ejusmodi morbis, ubi motus nimii perniciem minantur, corpori ad eos sistendos opiata & fortiaria anodyna adhibeamus. Testantur enim observationes practicorum celeberrimorum, spasmodicam colicam sæpius in paresin aut etiam veram paralysin transiisse post liberariolem usum opiatorum, quæ atoniam excitando in partibus maxime affectis vires mirum in modum infringunt,

in-

influxum liquidi nervei sufflaminant & liberiorem sanguinis circulum per has intercipiunt atque sudorem frigidum, qui sequitur atoniam partium, producunt. Perstringendus hoc loco quoque est vulgaris ille, sed pessimus medendi modus, quando ad spasmos & dolores a calculo demulcendos utplurimum commendant pleniori dosi & præscribunt varia anodyna. Observatum enim fuit, si sub atrocioribus spasmis calculo in motu existente ejusmodi remedia offeruntur, calculum tono quasi uretheris debilitato fixam sedem pertinacius occupasse ibique hæsisse diutius, donec tandem confortantibus adhibitis e sede sua propulsus fuerit. Ejusmodi motus anodynis sopitos interjecto aliquo temporis intervalla denuo resuscitatos fuisse multiplici experientia observavit *Excellentissimus Dn. Præses*, quale exemplum quoque prostat in *Miscell. Natur. Curios. Ann. III. Dec. III. Obs. 89.*

LEX IX.

Ubi motus sunt languentes, ibi anodyna & omnia, quæ eos sistunt, summo studio evitanda sunt & potius ea, quæ vires reficiunt & motus excitant, adhibere oportet.

Sicuti medicus ille prudenter admodum ac dextre suo officio perfungitur, qui justo tempore motus exa-

cerbatos compescere novit: ita certe præpostere agit is, qui motus intempestive sistit, si sunt provocandi potius & excitandi. Videas nonnullos in quovis dolore vel somni defectu, parum respiciendo ad vires ægrotantis, statim ad anodyna, præsertim ea, quæ ex opio suam agendi vim nanciscuntur, intempestive admodum confugere, cum tamen istiusmodi remedia heroica, quæ magnæ sunt efficaciæ & tam promta ad nocendum, quam ad juvandum, cum grano salis sint usurpanda, siquidem si prosunt, ob id prosunt, quod minus recte fuerunt usurpata. Nunquam autem talia sunt suadenda aut in usum vocanda, si corporum adsit debilitas, quæ ex impotentia membra movendi, pulsu debili parvoque, item ex animalium actionum segnitie ac torpore sufficienter cognoscitur, quæ omnia corporis motus languentes, ac humorum spirituascentiam depressam indicant. Opiata enim pharmaca vires enervant & facile sphacelum, imo mortem accersunt, in senibus ad affectus soporosos disponunt; plethoricis vero admodum nocent atque excretiones sanguinis statim supprimunt, in quibusdam etiam ad mentis abalienationem disponunt. Qui a malignis & spasmodicis morbis detinentur, ex facili ab opiatis assumtis trucidantur, unde lethales opii eventus passim animadvertere licet in observationibus. Ita memini quandam febre ardente laborantem ad vigilias continuas sistendas laudani grana aliquot sumsisse & sic æternam sibi conciliasse quietem. Refert *Forestus Lib. IX. Obs. 14.* de cocochymico, cui imperitus medicus in dolore calculi præscripsit opium, illum ex hujus usu somno sepultum esse perpetuo. Legi quoque possunt hanc in rem *Sanctorius*

rius de methodo vitandi errores Lib. VIII. Cap. XII. Willisius in Pharmac. rational. P. I. pag. 392. Sennertus Prax. Lib. VI. cap. I. pag. 7. Nec desunt exempla, ubi opium in forma suppositoriii vel clysteris immissum mortem induxit, qualia haurire licet ex *Tilingii Libro de opio pag. 46. Sennerto loc. cit. Marcell. Donati Histor. Medic. Mirab. Lib. IV. Cap. XVIII.* Et quamvis aliquando dolorem initio reddant quodammodo mitiorem, attamen non ita multo post acerbiora fiunt symptomata, quæ mortem ipsam non infrequentur inferunt. Placet in hujus rei confirmationem ex multiplici *Excellentissimi Dn. Præsidis* experientia allegare casum, qui sequentem in modum se habet: Vir annum agens quinquagesimum ab annis jam decem circa vernum & autumnale tempus laboravit ex podagra, cui cum paroxysmo graviter conflictanti adplicatum est ab empirico cataplasma, quod constabat ex aceto, alumine & camphora, a cujus usu dolor quidem redditus fuit moderatior, sed ab eo tempore ægrum male habere cœpit ingens lassitudo cum appetitus prostratione, necnon somno turbulento, & paulo post sensit dolorem acerbum constrictorium sub scrobiculo cordis, qui ad costas spurias dextri lateris usque porrigebatur. Medicus quidam in consilium advocatus dolorem sistere tentavit opiatis larga in quantitate propinatis, sed eventu plane infausto. Tametsi enim dolorum sevitia aliquantum mitigata apparuerit, rediit tamen brevi post truculentior cum magnis clamoribus, contorsione & flexura corporis & inquietudine, alvo manente durissima & adstrictissima, omnes injectos clysteres rejiciente, qui etiam malum augere visi sunt. Cibum quoque non

retinuit, ſed utplurimum rurſus ejecit. Pulſus erat naturalis, urina pauca & flavi coloris. Durarunt hæc ſæviſſima ſymptomata ultra ſex ſeptimanas. Acceſſit tusſis ſicca convulſiva, virium totalis proſtratio & tandem convulſiones finem vitæ impoſuerunt. En fatalem morbi cataſtrophen, quam imprudens opiati medicamenti uſus in ſubjecto jam debilitato induxit! Heroica igitur & opiata maxime remedia in ſubjectis admodum infirmatis rectius omittuntur, quoniam noxam non facile emendabilem hiſce inferendi facultate pollent. Præſtat ejusmodi in ſtatu potius antiſpaſmodicis, balſamicis, corroborantibus, analepticis, nitroſis, itemque bezoardicis paulo fixioribus & accuratiori inſuper diætæ ratione languenti naturæ ſuccurrere, ac motus quavis arte conſervare & erigere, ſique vel maxime ob urgentes dolores conjunctos aliquid videtur moliendum, non opiatis & vehementioribus ſedativis, ſed blandiſſimis anodynis cum balſamicis naturæ amicis combinatis, uti eſt liquor anodynus mineralis *Excellentisſimi Dn. Præſidis* cum ejusdem balſamo vitæ mixtus, id eſt perficiendum.

LEX X.

Morbi paroxyſmo vel motu morboſo finito corpus roborandum eſt, maximeque ea loca corroborare oportet, quibus inſedit

cau-

causa morbi & tyrannidem ibi exercuit, ita enim non modo paroxysmi, sed & novi morbi pejoris indolis plerumque atoniam partis cujusdam subsequentes præcaventur.

QUi saniorem medendi rationem sequuntur, eos non latet, paroxysmos morborum præsertim spasmodicorum vehementiores subsequi magnam atoniam ac debilitatem corporis & illius cumprimis partis, ubi causa morbi inhæsit & vehementiam suam exercuit, quæ deinceps debilitas relicta non modo facillime paroxysmos priores revocat impetu longe fortiori, sed & ob sanguinis circulum ibidem factum impeditiorem & vigorem deperditum humores noxii ad illam partem decumbere consuescunt & stagnationem subeunt, quo pacto chronicis diuturnis & maxime lentis morbis amplissima subministratur occasio. Placet in confirmationem hujus rei divini nostri *Hippocratis* sententiam hoc loco adducere, qui *aph. 32. Sect. IV.* hunc in modum scribit: *quibus a morbo restitutis quidpiam est infirmum, ibi abscessus fiunt.* Hunc aphorismum doctissimus *Heurnius* pro more suo non inconcinne ita exponit: *quando post morbum infirmitatis aliquid superest, quæ ex lassitudine & imperfecta crisi judicatur, ita ut supersint materiæ febrilis reliquiæ aut si liberalius se potu aut cibo invitent,*

vitent, quam immutata ventriculi actio, temperamentum & habitus perferre possunt, tunc in discrimen venit homo, quia partes internæ & externæ labefactatæ sunt; hinc si non accurata diæta accesserit, hepatis & lienis scirrhi vel cephaleæ vel foras in artus, si ibi imbecillitas, abscessus effunduntur. Quare, nequid coacervetur, dentur pilulæ aloëphanginæ, masstichinæ vel Rufi vel tale quid. Spectat huc quoque *aph. XII. Sect. II. morborum reliquiæ, quæ a crisi supersunt, recidivos morbos parere consueverunt.* Fit hoc potissimum, quando ob infirmatam naturæ vim, sicut rursus optime id explicat *Heurnius*, materia morbifica non tota fuerit exclusa, neque in declinatione alvus purgante sollicitata. Quod cum ita revera se habeat & quotidie in praxi observetur, utique manifesto apparet, nihil esse finito motu morboso ad reliquias mali extirpandas accommodatius, quam quodvis noxium & morbificum, quod adhuc hæret in corpore, tacitasque ipsi struit insidias, sive in ventriculo sive invenis substiterit, mature excludere & corpus ab omni excrementitio succo liberare. Graviter vero in hoc errare utplurimum solent medici, quod in fine morbi & ægris ad sanitatem redeuntibus morbiferas reliquias neque evacuantibus, neque diaphoreticis eliminent, neque robur deperditum naturæ atque ventriculo per congruam diætam & probata stomachica apte restituant. Etenim quo inefficacius medici præsidium est morbo in vigore constituto, eo præclarius & manifestius in ejus principio atque in declinatione, siquidem initio morbi, natura adhuc valida existente, multum proderit, si omnes ingenii sui nervos eo intendit, ut obstacula,

quæ

quæ naturæ motus ſalutares ſufflaminant, dextre removeat & materiam vitioſam diminuat; in declinatione vero, ſi corpus debilitatum rurſus confirmet, vires languidas erigat, & quod reſtat adhuc noxium, expellat, non modo recidivas pejores, ſed & novos longe periculoſiores morbos plerumque ſuccedentes feliciſſime avertet. Quodſi autem ullo in morbo, certe in variolis & morbillis reliquiæ morborum ut expellantur & corpus hoc modo corroboretur neceſſe eſt; alias variæ exulcerationes & abſceſſus viſcerum aliaque gravia ſymptomata ſubſequuntur, qua de re practicorum libri ſatis abundeque loquuntur. Commendamus vero ad reliquias morborum ſubigendas & ad robur univerſi corporis reparandum pilulas balſamicas, quæ ſimul humores noxios leniter evacuant & robur ventriculo ac inteſtinis addunt & conciliant, quales ſunt pilulæ *Becherianæ* & ad harum exemplar paratæ *Stahlianæ & Excellentisſimi Dn. Præſidis.*

LEX XI.

Tempeſtive & ſtatim in principio occurrendum eſt morbis, atque materia, quæ in vitio eſt, via, quæ eſt breviſſima, evacuari debet.

EX aliis præſtantiſſimis medendi regulis eminet maxime illa *Hippocratica*, quæ *aphor. 29. ſect. 2.* contine-

tur: *incipientibus morbis, si quid movendum videtur, move, vigentibus vero, quietem agere melius est.* In genere hic summus vir rejicit omnem illam medendi rationem, quæ in morbi vigore, i. e. statu, impetu & exacerbatione ejus, ubi omnia sunt in vehementissimo motu, per fortiora remedia, maximeque evacuantia suscipitur. Maximopere vero commendat ad medicinas, quæ movent, quæ evacuant, porrigendas initium morbi. Rationem hujus regulæ gravissimus autor in subsequente *aphorismo 30.* adjicit, dum ait: *circa principia & fines omnia debiliora sunt, circa vigores vero fortiora.* Siquidem in vehementia & vigore morbi omnia sunt in motu & turbulento statu posita, partesque motibus vacantes musculosæ ac nerveæ in spasmo constitutæ. Hinc in proclivi ratio est, quare tum omnia moventia ac stimulantia locum non inveniant. Quia vero in principio & declinatione morbi omnia sunt debiliora, i. e. spasmi & motus vehementes nondum adsunt vel se remiserunt, tunc utique, si opus est, materia & causa morbi statim in principio evacuanda, vel qui sub ipsius morbi progressu alienus humor genitus fuit, sub declinatione expellendus est. In vigore vero & impetu morbi nihil agendum, sed quiescendum esse jubet sapientissimus vir, & abstinendum potius ab omnibus commoventibus; neque tum alia, quam humectantia, refrigerantia, & quæ effrenes motus quodammodo componunt, adhibenda. At vero præstantissimam hanc medendi legem non tantum ratio, sed etiam experientia suffulcit. Nam ad graves in ipsa herba jugulandos morbos, præsertim, qui

a

a contagio veniunt, ut ſunt peſtis, dyſenteria, caſtrenſes & mali moris febres miaſmate ſuſceptæ, non efficacius remedium occurrit, quam lene emeticum, quo colluvies vitioſorum humorum una cum miaſmate, quod cum ſaliva in ventriculum deſcendere ſolet, antequam ad maſſam ſanguinis & genus nervorum deferatur, ſtatim evacuetur. Variolæ, morbilli, purpura & continuæ plures febres, bilioſæ etiam & ardentes, it. quæ arthriticis & podagricis inſultibus aſſociantur, longe mitioribus incedunt ſymptomatibus, & longe facilius ſanationem recipiunt, ſi ſtatim ab initio, ſimul ac æger conqueri cœpit, prima & alvina regio vel leni emetico vel clementi purgante a colluvie vitioſorum humorum fuerit depleta. Nam increſcente morbo increſcunt ſpaſmi, quibus hæ ſordes intus retentæ morbi & ſymptomatum vim valde adaugent. Et quia intermittentium febrium, tam tertianæ quam quartanæ, fomes ab initio plerumque in ventriculi & inteſtinorum plicis ac glandulis hæret, non alienum eſt, ſtatim ab initio primas vias à ſordibus ſive per leniora emetica, ſive ſalia deterſiva, ſive commoda laxantia liberare. Conſentientem quoque hac in re habemus autoritatem *Hippocratis*, qui *Libr. de Affect.* hæc prodidit: *ſi quartana deprehenderit, vomitorium in principio exhibendum; rurſus aliquo intervallo aliud infra purgans medicamentum. Quodſi per hæc non ſedatur, medicamenta febrifuga dare oportet.* Neque vero purgantia fortiora, quæ ipſe *Hippocrates Lib. de Purgant.* §. 5. rejicit, intelligenda ſunt, utpote quæ nunquam in febribus tuta, quoniam ſpaſticas exacerbant

 mo-

motiones, vel eas quoque, si conquieverint, revocant & recidivas pariunt. In lentis febribus, quæ maxime intermittentes male curatas sequuntur, in principio & laxantia & mitiora emetica tutissima sunt, ut alimentarius canalis à saburra acida viscida expurgetur. Quodsi vero id negligitur, lentæ febres facile in hecticas terminantur, quia diuturniores paroxysmi ingentem & fluidis partibus & visceribus labem affricant. Periculi plenissimæ inflammationes internæ, ut pleuritis, peripnevmonia, angina, matura sanguinis missione & subjuncto infuso diaphoretico statim in principio discuti possunt, cum sub horum neglectu earum curatio ob febrem atque intensiorem inflammationem valde difficilis & anceps fiat. Inflammatio ventriculi sæpissime ex frigido potu fit periculosissima, quod periculum mox averti potest, modo infusum ex herbis diaphoreticis cum aqua calida factum statim assumatur. Quomodo sphacelo, si partes externas infestet, sub initio statim potenter resistere possimus, res in vulgus nota est, quum prælapso medicandi tempore mors certissima sequatur. Ex quibus omnibus clarissime intelligitur, tempestive succurrendum esse morbis, & occasionem medendi arripiendam, *in qua non multum temporis*, ut loquitur *Hippocrates Libr. de Præcept.* §. 1. Optandum vero vehementer foret, ut & medici occasiones temporum in morbis sanandis rectius attenderent, & ægrotantes quoque citius opem medici implorarent, quia in tempore curare & morbo occurrere omnium rerum tam medico, quam ægrotanti primum esse oportet.

LEX

LEX XII.

Perpaucis & selectis medicamentis in morbis tam avertendis, quam curandis utendum est.

NIhil magis medentem turbat & confundit, quam amplissima illa remediorum silva, qua libri pharmaceutici, chymici, botanici, & practici referti sunt; quam si quis paulo accuratius considerat, profecto non mirum est, si à discenda arte prorsus deterreatur. Quis enim tam innumera remediorum genera, tot compositiones, tot remediorum virtutes, quæ vulgo ipsis adscribuntur, firmiter memoria teneat? Quamvis enim benignissima natura ex omni suo regno ac penu, ipsis etiam venenis non exceptis, varia in usum ægrotantium, non secus ac diversissima alimentorum genera, subministret; tamen non opus est, ut omnia ea in usum vocentur. Natura enim sicut in alimentis, ita etiam in iis, quæ auxilium morbis afferunt, paucis contenta est, neque ulla nos adducit necessitas, ut peregrina & ex longinquo petita, vel magno labore ac pretio comparata accersamus, quoniam parabiliora, simplicia, facilia & domestica, quibus maxima vis inest, nobis suppetunt. Artis itaque est, optima seligere & eorum usum ac vires in tot individuis variisque morbis probe cognoscere atque explorare. Quibus accedit, quod paucæ & simplicissimæ sint morborum causæ, quibus removendis & pauca & probata & longo usu experta sufficiunt. Quibus ex causis illum medicum semper maximi æsti-

mandum putavi, qui paucis utitur remediis bene præparatis. Hac enim ratione vires & facultates eorum penitius ſcrutabitur. Multitudinem vero remediorum, qua medentes ſubinde utuntur, & crebram remediorum mutationem ignorantiæ filiam eſſe, perſuaſiſſimus ſum. Felicem itaque & beatum illum, qui paucis ſanat, infelicem vero, qui pluribus utitur, judico. Ipſe enim teſtis ſum, quam pauca & facilia, præeunte mihi hac in re in praxi ſua Magnifico Domino Præſide, juvent, & quam rebelles ac deſperati morbi iis tolli poſſint, modo dextre, provide ac diuturnius uſurpentur. Generales has ad felicem morborum medelam pertinentes leges ſi quis probe obſervet atque attendat, is non facile in praxi hallucinabitur, ſed omnia dextre ac feliciter perficiet. Supereſſent vero adhuc alia proponenda præcepta, ſupereſt etiam methodus medendi ſpecialiſſima, quam nos ſubactum & exquiſitum medici judicium eſſe exiſtimamus. Hoc vero in eo conſiſtere videtur, ut medicus ſtatum & hiſtoriam morbi ſecundum omnes circumſtantias, & maxime eas, quæ ad naturam ægrotantis cognoſcendam ſpectant, perpendat ac ponderet, & ſecundum has curandi dirigat intentionem atque remediorum genera ſeligat, & quo ordine, qua doſi, quo regimine ea adminiſtranda ſint, meditetur. Siquidem non omnes morbi eadem methodo tractari volunt, ſed quisque fere peculiarem deliberationem ac prudentiam in adhibendis remediis deſiderat. Qua de cauſa jam facile intelligi poterit hæc regula *Galeni* practica, multa occurrere in praxi medica, quæ nec dici, nec ſcribi poſſunt.

CLA-

CLARISSIMO ATQUE INGENII ET VIRTUTIS LAUDE ORNATISSIMO

DN. CANDIDATO

S. P. D.

PRÆSES.

Implicem esse veritatis sermonem, graviter a summo poeta, Euripide, dictum est, sed hujus vim perpauci assequi videntur. Est enim mortalium animis id imprimis insitum, ut veritatem in arduo ac difficili loco positam sibi imaginentur, viamque ad eam perveniendi duris ingenii laboribus ac salebrosis difficultatibus circumseptam existiment. Ego vero cum omni sapientum ordine contrarium sentio. Neque enim ulla via facilior, simplicior aut compendiosior est, quam quæ ad veritatem ducit. Atque ob id, quod plurimi illud iter, quo ad veritatem itur, tam facile sibi persuadere nequeunt, pauci eam inveniunt. Admirabilis & exquisitus ille ordo, quo cuncta in universo conservantur, paucis & simplicissimis nititur principiis. Divina illa numerorum & magnitudinum scientia simplicissimis tantum fundata est regulis. Animantium corpora, quæ in ruinam & corruptionem perpetuo prona sunt, duobus tantummodo motibus iisque simplicissimis, nempe solidorum constrictione ac dilatatione & inde pendente vitali fluidorum circulo, salva, sana & integra servantur. Atque etiam probe calculo

culo posito, perpauci sunt motus & causæ, quæ vitam ac sanitatem destruunt. Neque remediorum vires & facultates, quibus perversi motus in ordinem redigi debent, ad multas classes, sed potius ad paucissimas redigi possunt. Et profecto simplicissima etiam sunt & non numerosa medendi præcepta, quæ si quis recte teneat atque observet, næ is non unus ex multis, sed felix beatusque inter medentes æstimandus est. Summus disciplinæ medicæ autor ac princeps, Hippocrates, eas in aphorismis suis præclare complexus est, sed plurimi ex artis filiis sunt, qui eas oscitanter tractant, vel prorsus neglectui habent. Non possum itaque satis & laudare & probare pulcherrimum Tuum, Nobilissime DN. CANDIDATE, *institutum, quo has medendi leges quam maxime salutares & quasi universales præsenti in dissertatione proponere atque enucleatius tradere annisus es. Gratulor ergo ex intimo affectu de clarissimo hoc virtutis & eruditionis Tuæ edito specimine. Gratulor etiam Amplissimo Parenti Tuo de filio, à quo & patria & publica res uberrimos fructus petere certoque sibi polliceri possunt. Gratulor denique mihi de genuino artis filio, qui non vulgarem scientiam in artis tam theoria, quam exercitatione indefessa diligentia consequutus est. Assiduus fuisti prælectionum nostrarum per tres annos & ultra auditor, &, qua nobis in clinica praxi adstitisti, illa ad laudem plane insignis fuit solertia. Augeat benignissimum Numen dotes tibi concessas, tuisque rebus imposterum felicitatem adspiret mirificam; prosperet quoque, quos jam ex merito capessis, honores, & in itinere, quod augendæ doctrinæ causa suscipere constituisti, te salvum atque incolumem servet.*

S. D. G.